

13. *Adonanthe* SPACH — hlaváček*)

Adonanthe SPACH Hist. Natur. Vég. Phanér. 7; 227, 1839 s. str. — Syn.: *Helleboraster* HEISTER in FABR. Enum. Meth. Pl. 2: 272, 1763, nom. nud. — *Consiligo* OPIZ Sezn. Rostl. Květ. Čes. 32, 1852. — *Adoniastrum* SCHUR Verh. Natur. Ver. Brünn 15: 27, 1877.

Lit.: TURESSON G. (1933): Zur Rassenökologie von *Adonis vernalis* L. Bot. Not. 1933: 293—304. — STARÝ F. (1952): Farmakobotanická monografie *Adonis vernalis* L. Preslia 24: 3—40. — SLAVÍKOVÁ Z. (1971): Zur Blütenmorphologie von *Adonis vernalis* L. Österr. Bot. Z. 119: 447—453. — CHRTEK J. et SLAVÍKOVÁ Z. (1978): Gliederung der Gattung *Adonis* in drei Gattungen. Preslia 50: 22—25.

Vytrvalé byliny se silným hnědočerným oddenkem. Lodyha přímá, ± nevětvená. Listy jen lodyžní, přisedlé, zpeřené v úzké čárkovité lístky. Květy jednotlivé, přímé, (4—) 5—6 (—7) cm vel.; kališních lístků 5, korunních lístků 10—20; prašníky žluté, pylová zrna trikolpátní, exina na pólech zesílená. Nažky kulovitě obvejcovité, chlupaté. — Asi 11 druhů převážně v horách Střední Asie, Mongolska a přilehlé Sibíře. — Entomogam.

1. *Adonanthe vernalis* (L.) SPACH — hlaváček jarní

Tab. 93/1

Adonanthe vernalis (LINNAEUS) SPACH Hist. Natur. Vég. Phanér. 7: 228, 1839. — Syn.: *Adonis vernalis* L. Sp. Pl. 547, 1753. — *A. helleborus* CRANTZ Stirp. Austr. 2: 82, 1763.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 209. — PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 629.

Lodyha 10—40 (—50) cm vys., přímá, nevětvená, v dol. části s listovými šupinami, lysá nebo jen roztroušeně kratičce chlupatá. Listy přisedlé, 3—4 (—5) cm dl., 2—4 × zpeřené v úzké čárkovité lístky, 0,5—1,0 mm šir., ± lysé. Kališní lístky úzce vejčité, 8—10 mm dl., 3—4 mm šir., ke koruně přitisklé, zelenožluté až zelené, zvláště na bázi a při okrajích krátce bíle chlupaté; korunní lístky úzce až široce eliptické, žluté, celokrajné, (2,0—) 2,5—3,5 cm dl., 1,0—1,5 cm šir., v hor. části mělce zubaté, zašpičatělé nebo přitupé, lysé; tyčinek mnoho, s nitkami 6—8 mm dl., prašníky 2,5—3,0 mm dl., žluté. Nažky kulovitě obvejcovité, 4—5 (—5,5) mm dl., 2,5—3,5 mm šir., na povrchu vynikle žebernatě skulpturované, roztroušeně bíle chlupaté, s postranním, hákovitě zahnutým zobánkem. IV—V. Hkf. Tox.

2n = 16 (extra fines)

Variabilita: Druh poměrně málo proměnlivý, pouze ve výšce lodyh a v šířce korunních lístků.

Ekologie a cenologie: Výslunné travnaté stráně, kamenité stepi, šipákové doubravy,

a to většinou na bazických podkladech. Nejčastěji ve společenstvech svazu *Bromion erecti*, dále svazů *Geranion sanguinei*, *Prunion fruticosae* a *Quercion pubescenti-petreae*.

Rozšíření v ČSR: V Čechách roste od Čes. středohoří až po stf. Polabí, na Moravě v její jižnější části; roste v planárním až kolinárním stupni termofytika, v mezofytiku ojediněle (max.: vrch Milá u Loun, ca 500 m). — Mapy: STARÝ 1952: 10—11; ŠMARD A 1963: map. 6 (Morava); A ČSSR 1966: map. 22; TOMAN Sborn. Pedagog. Fak. Ústí n. Labem 2: 44, 1973 (Čechy); SLAVÍK FKS 1986: 91.

T: 2. Stf. Poohří, 3. Podkruš. pán., 4. Loun.-lab. střed. (dostí hojně), 5. Terez. kotl., 7. Středočes. tab. (hlavně na opukách a vápnitých slínech), 8. Čes. kras, 9. Dol. Povlt., 11. Stf. Pol., 12. Dol. Pojiz. (Mladá Boleslav), 13a. Rožď. tab., 14. Cidl. pán., 16. Znoj.-brn. pah. (†), 17. Mikul. pah. (hojně v 17b Pavl. kop.), 18. Jihomor. úv., 19. B. Karp. step., 20. Jihomor. pah. (zejména v 20b. Hustop. pah.). — M: 77a. Ždán. les (Ždánice).

Údaje od Chebu a Mimoně (STARÝ 1952) jsou zcela mylné; nedoložené jsou údaje od Litovle, Zdounek u Kroměříže, Velehradu a Starého Města na Moravě.

Celkové rozšíření: Jihozápadní, stf. a jv. Evropa, na severu pouze v jv. Švédsku, na východ do stepní evropské části SSSR k j. Uralu a dále až k hor. toku řeky Ob. — Mapy: STARÝ 1952: 6; MEUSEL et al. 1965: 169; HOLUB et JIRÁSEK Folia Geobot. Phytotax. 3: 306, 1968.

Význam: Obsahuje srdeční glykosidy, tzv. kardenolidy, používané v lékařství. Někdy pěstován pro okrasu.

14. *Clematis* L. — plamének*)

Clematis LINNAEUS Sp. Pl. 543, 1753.

Lit.: KUNTZE O. (1885): Monographie der Gattung *Clematis*. Verh. Bot. Ver. Brandenb. 26: 83—202. — MEURMAN O. et THERMAN E. (1939): Studies on the chromosome morphology and structural hybridity in the genus *Clematis*. Cytologia 10: 1—14. — ERICKSON R. O. (1943): Taxonomy of *Clematis* sect. *Viorna*. Ann. Missouri Bot. Gard. 30: 1—62. — DAUMANN E. et SLAVÍKOVÁ Z. (1968): Zur Blütenmorphologie der tschechoslowakischen *Clematis* Arten. Preslia 40: 113—124. — KEENER C. S. et W. M. DENNIS (1982): The subgeneric classification of *Clematis* (Ranunculaceae) in temperate North America north of Mexico. Taxon 31: 37—44.

Vytrvalé byliny s lodyhami přímými nebo dřevitě popínavé líány. Listy vstřícné, 1—2 × zpeře-

*) Zpracoval B. Křisa.

Tab. 93: 1 *Adonathe vernalis*, 1a — plod. — 2 *Adonis flammea*, květ, 2a — plod. — 3 *A. aestivalis*, 3a — plod. — 4 *A. annua*, plod.

468 *Thalictrum / Adonis*

